

ION CRISTOIU

© POSIBILĂ ISTORIE

▲ LITERATURII

DRAMATICE

CONTEMPORANE (VII)

Mărirea și decăderea comediei (1)

1 Sfirșitul anului 1953 și începutul anului 1954, când are loc triumful *Mielului turbat*, pot fi considerate, practic, perioada unei rapide afirmări a satirei. Cum se explică aceasta? Cum se explică nu numai publicarea și punerea în scenă a *Mielului turbat*, dar și succesul de critică, inclusiv de critică oficială, al piesei? Un răspuns simplu, dat la prima vedere, ar fixa cauza acestor fapte literar-artistice în insistența cu care se pledează pentru satiră în această perioadă, sesizându-se firava ei dezvoltare de pînă acum. Amplul articol de îndrumare al „Scintei” din 29 aprilie 1953, „Pentru o puternică înfățișare a vieții în literatura noastră”, constată absența satirei, punînd cu fermitate problema manifestării acestui gen literar: „*În lupta împotriva dușmanului, pentru stîrpirea a ceea ce este negativ, se simte puternic lipsa satirei, care constituie una din armele cele mai ascuțite în lupta împotriva vechiului (...). Noi avem nevoie de scriitori satirici — demni continuatori ai marului Caragiale în noile noastre condiții — care cu focul satirei să extirpeze din viață tot ceea ce este negativ, putred, cangrenat, tot ceea ce frînează mișcarea înainte*”.

Dar și înaintea acestei perioade, în anii anteriori, se ridicaseră în presa literar-artistică voci în favoarea satirei. În „Scrisoare către un autor satiric” de Victor Adrian („Contemporanul”, 13 mai 1949), se insistă pe necesitatea satirei, pornindu-se de la unele aspecte ale realității. Articolul propune satiricilor următoarea întimplare: „*Mă duc într-o zi la un minister să încasez niște bani. Făcusem o lucrare cu zece zile în urmă și mi se făgăduise plata pentru ziua aceea. De ce? Nu pentru că nu erau bani, dar fiindcă d-nul casier mi-a spus că ținea banii aceia pentru un... circ, ce urma să ia ființă abia peste cîteva luni. Nu mai spun că pînă am ajuns să-mi iau drepturile, devenisem un veritabil... clown*”. Nu lipsesc din aceste pledoarii nici obiș-

nuitele apeluri la autorități extraliterare. Articolul „40 de piese noi”, semnat de Valentin Silvestru în „Flacăra” din 4 februarie 1950, își argumentează opțiunea pentru satiră prin exigențele oamenilor muncii: „*Ei (oamenii muncii — n.n.) au cerut de la autorii noștri să-și intensifice munca de creație, să lucreze și la înfățișarea unor comedii de tip nou. Să lovească prin aceste comedii cu ascuțișul satirei în dușmanul de clasă, în rămășițele burgheze din mentalitatea oamenilor, în toate piedicile și frînele ce se pun de-a curmezișul drumului spre socialism*”.

O altă intervenție în favoarea satirei, „Despre actualitatea unei literaturi satirice”, semnată de Eugen Luca, în „Contemporanul” (18 noiembrie 1949), apelează la teoreticienii ai marxism-leninismului: „*Să nu uităm că Lenin și Stalin în discursurile sau polemicile lor folosesc adesea citate, exemple, din operele marilor humorști și satirici, că ei înșiși fac comparații satirice*”. Cu toate aceste pledoarii, cu toate puternicele argumente aduse, literatura satirică nu cunoaște nici un moment de învioreare pînă la sfirșitul anului 1953. Ba, mai mult, deși în această perioadă nu se manifestă nici o intervenție severă, nici o opreliște la adresa satirei, puținele creații satirice, apărute întimplător, sînt puse la îndoială chiar de autorii lor. Sub titlul „Satiră ascuțită — nu dulcegărie”, „Scintela” din 27 martie 1953 relatează avaturile cîntecului satiric „Marinică, Marinică” de H. Mălineanu (text de J. Fulga, E. Mirea, N. Contantinescu), transformat de autori într-un cîntec în care Marinică, zis codașul, a devenit deja frunțaș: „*Recent a fost lansat la radio un nou text al tov. H. Mălineanu în care Marinică e numit «fost codașul», devenit frunțaș în producție. Firește, că sunt utile și cîntecele care înfățișează omul în transformare, dar în acest caz, cînd Marinică devenise tipul binecunoscut al codașului, este vorba de o tocire a criticii, o netezire a asperităților, a contradicțiilor vieții. E drept*

că se vorbește și în al doilea text de combaterea codașilor — dar Marinică, tipul codașului, a dispărut ca tip în noul text, iar acum cîntecul oglindește un spirit mic-burghez de seninătate dulceagă, de mulțumire de sine, încetînd de a mobiliza cu eficacitate împotriva celor rămași în urmă.

Noul text făcut de autor la propunerea unor ascultători care «s-au plictisit» să tot audă cîntecul despre codaș, oglindește poziția înapoiată, de esență mic-burgheză, a celor care nu iubesc critica, vor să trăiască «liniștiți», să nu se scoată la iveală lipsurile și contradicțiile vieții, a celor care doresc glume ieftine, dulcele, în loc de satiră ascuțită».

2 Ca și în cazul altor aspecte ale perioadei 1947—1953 (excluderea dragostei în literatură, negarea lirismului în poezie, neglijarea realizării estetice etc.), slaba dezvoltare a satirei nu este efectul unei puneri la îndoială într-un posibil sever articol de îndrumare, ci efectul unei maxime prudențe față de satiră, manifestate în rîndul tuturor scriitorilor și criticilor, dar mai ales în rîndul redactorilor de la reviste și edituri. Nimeni n-a interzis public satira. Mai mult, unele voci s-au ridicat în favoarea ei, și totuși nimeni nu are curaj să publice un manuscris satiric. Evident, această prudență e una de climat literar-artistic, suspiciunea față de satiră înscriindu-se în tendința generală de a ocoli în creațiile literar-artistice aspectele contradictorii, negative, ale noii realități. Slaba dezvoltare a satirei în perioada 1947—1953 reprezintă astfel una dintre concretizările idilismului.

3 În etapa de la sfîrșitul anului 1953 și începutul anului 1954, idilismul, slaba dezvoltare a satirei sînt puse în corelație cu unele teze și concepte de critică și istorie literară. Una dintre acestea era cea conform căreia tipic este numai noul. Afirmată în studiul lui Traian Șelmaru, „Să smulgem din noi înșine pozițiile de autoapărare ale capitalismului!” („Știința”, 3, 4, 5 februarie 1948), ca formă extremă a exigenței de a descoperi cauzele idilismului: „Trebuie spus că și în țara noastră au acționat — adepți și elogia mlădițele noului, teza e criticată sever — cinci ani mai tîrziu — în editorialul „Științei” din 29 aprilie 1953, „Pentru o puternică înfățișare a vieții în literatura noastră”, ca una din-

sea fără a fi formulate în scris — păreri nejuste, dăunătoare, care tindeau la ascunderea fenomenului vieții, la netezirea conflictelor.

La unii critici și scriitori a existat părerea nejustă că în sfera tipicului poate intra numai ceea ce este înaintat (...).”

Și conceptul de naturalism, „instrument de controlare” a veridicității imaginii realității în literatură, e folosit ca metodă de ocolire a aspectelor negative. Acuzația de naturalism adusă nuvelei „Ana Roșculeț” de Marin Preda se întemeiază pe atenția acordată de autor aspectelor negative: „Procesul de transformare (subl. n.) a Anei Roșculeț este arătat numai în momentele sale statice (sic!), cînd vechiul este mai puternic, cînd nu se vede forța noului”. (Al. Oprea, „Izbînda realismului în creația lui Marin Preda”, „Viața românească” nr. 2, decembrie 1953.) Alături de netipicitate, naturalism, acuzația de scepticism sau de defăimare a realității e un alt instrument de eliminare a aspectelor negative prin intermediul tezei tipicului ca fiind în exclusivitate noul. „Să smulgem din noi înșine pozițiile de autoapărare ale capitalismului!”, articol decisiv pentru orientarea noii literaturi către reflectarea în exclusivitate a noului, conține și unele referiri critice la adresa „scepticismului ieftin” al intelectualilor, la ceea ce se numește tendința de „batjocorire a mlădițelor viitorului”: „Și niciodată n-au fost mai actuale ca azi cuvintele lui Lenin despre aceste mlădițe ale vieții noi. Lenin spunea: «Aceasta se întimplă întotdeauna în natură și în viața socială, atunci cînd elementele noi abia s-au ivit, iar cele vechi persistă și cităva vreme sînt chiar mai puternice. Batjocorirea slăbiciunii elementelor noi, scepticismul ieftin al intelectualilor, — toate acestea sînt, de fapt, mijloacele luptei de clasă ale burgheziei împotriva proletariatului, apărarea capitalismului împotriva socialismului». («Marea inițiativă»). Burghezia își dă foarte bine seama ce însemnează șantierul muncii voluntare, întrecerile în muncă, ridicarea poporului la o viață culturală intensă, ea știe foarte bine ce însemnează aceste mlădițe ale vieții noi (...) Tocmai de aceea ea folosește acel scepticism ieftin al intelectualilor, despre care vorbește Lenin, crescut în ei în timpul lungilor ani de exploatare, îndreptîndu-i în felul acesta împotriva propriilor lor interese”. Și studii și articole din această perioadă pun problema luptei împotriva „scepticismului ieftin” al intelectualului, împotriva defăimării „mlădițelor noului”, împotriva reflectării aspectelor critice ale realității socialiste.